Josef Tomáš

NÁVRAT ANEŽKY PŘEMYSLOVNY

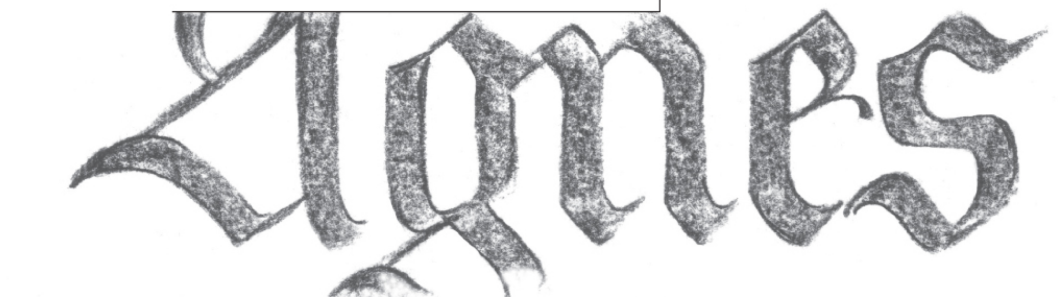

nakladatelství
U Veverky

Neznámé průvodkyni
v klášteře svaté Anežky České
v Praze na Františku

Josef Tomáš

NÁVRAT ANEŽKY PŘEMYSLOVNY

Nakladatelství
U Veverky

© Josef Tomáš, 2015
Epilogue © Hana Tomková, 2015
Illustrations © Petr Probst, 2015

ISBN 978-80-87836-14-9

„…nec mirum, quoniam eam, ut verum fateor, sicut conjugem et liberos et universa bona diligo, cunctisque mortalibus praefero in affectu. Datum Pragae anno ab inc. dom. MCCXXXVII, regni nostro anno IX."

Wenceslaus IV. Boemorum rex Gregorio IX. papae gratias refert

PŘÍJEZD

Jsem tedy zde… Přiletěla jsem
z veliké dálky – sem – kde Evropa,
jak mi napsal on, má prý svoje srdce.
„Sice už zkornatělé," psal,
„však stále ještě tepající."

On, cizinec, jehož jsem nikdy neviděla!
A přesto – dopis za dopisem –
se pro mě stával víc a více známým,
takže tato má cesta do neznáma
mi teď připadá *opravdu* jako návrat.

Odkud?… Kam?… Proč?…
Dávno už jsem se odnaučila
být zvědavá na takovéto věci.
Nehledí nám snad tajemství
do tváře neustále?… Že o tom nevíme?
Též ani na chvíli nedokážeme
zastavit to věčné otáčení hlavy
sem a tam, sem a tam…

Nejsem tam ještě. Ještě přilétám.
Z modravé výšky vidím
sněhem poprášený kraj, zem
mnohonásobně neznámou
pro mě – jakoby zkamenělou, mrtvou.
Snad zem šípkovou? Zdalipak ji už
probudil ze zakletí – můj princ,
který právě teď někde tam dole
na mě – neznámou? – čeká?…

Jen kvůli němu jsem se odvážila
vydat se až sem, kde určitě
bude všechno pro mě jiné, cizí.
Kvůli svému cizinci, svému průvodci;

a též fantastovi, který mě ujišťuje,
že kdysi býval mým bratrem!
Nevím nic o tom. Přiletěla jsem
pouze kvůli němu. Tolik o něho dbám,
že obávám se vždy, že se mu něco stalo,
když pár dní jen nemám od něho zprávu…

Čekal tam na mě; už od schůdků letadla
jsem ho poznala; uviděla jsem ho,
jak z výšky balkonu mával ke mně.
Nerozeznávala jsem ho z té dálky
očima – byl to pouze mávající stín
na otevřené střeše budovy, stín
proti ocelovému nebi únorového dne.
Očima ne, to jsem si nebyla jista,
srdcem však jsem věděla najisto,
že je to on. Očima ne, vždyť znala jsem ho
jen z dopisů; z desítek řádků nejprve,
a později – jak on ve mně vyrůstal
a slova se stávala míň a míň potřebná –
z nevysloveného mezi nimi.

Jen stín to byl, a přece – hned z dálky –
jsem se o něho opřela tak důvěrně,
jako bych ho znala už od nepaměti.
Takže nakonec, když jsem vstoupila do haly,
to bylo setkání dvou blízkých lidí.
Přistoupil ke mně, políbil mě na tvář
a řekl: „Ó ano, nemýlil jsem se, jsi to ty,“
a mně – jak v závrati, ve víru citu –
problesklo myslí, že být s ním
a nemilovat ho nade všecko
bude jistě nad moje síly!

Nedávno totiž mi zničehonic napsal:
„Ty nevíš? Zamysli se. Jsem tvůj král.
Tvůj bratr. Tolik milovaný bratr,
že pro lásku k němu jsi i nebe ztratila.“

Nevím nic o tom. Byla to pro mě
jen slova, ale okouzlující, tajemná. Nevím,
kde vzal takový nápad; tu jistotu, s kterou tvrdil
takové fantastické věci. Psal mi pak:
„Přijeď. Uvidíš. Sama na vlastní srdce
pocítíš, že tu jsi doma. Žes tu jednou
dávno pradávno bývala doma.“

Jsem tedy zde… Vedle něho tady…
S ním, konečně skutečným…
Skutečným?…

KLÁŠTER

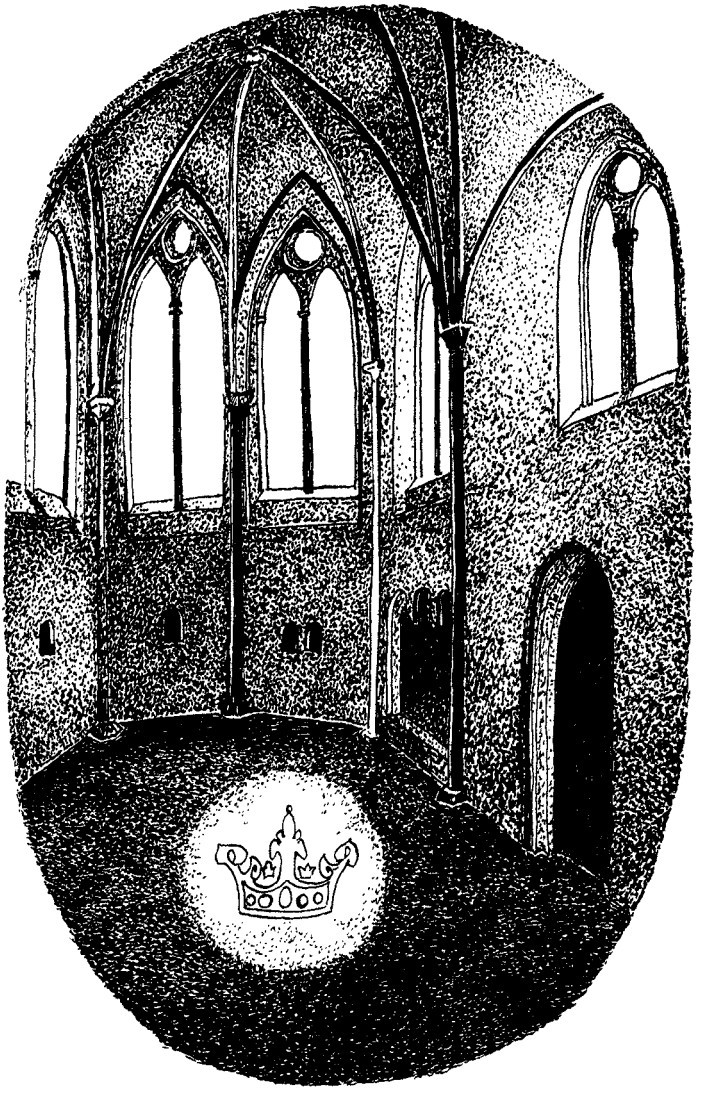

Nevím, proč zavedl mě nejprve *sem*…
Očekává snad, že tu rozpoznám *něco*?…
Zde, kde pod klenutím chodeb a vzepětím chrámů
žebra stropů i oblouky oken
sice *jsou* prolomené jak v modlitbě vzhůru,
ale záplaty z kamenů a cihel,
prosvítající tu a tam zpod omítky zdiva,
neví vůbec nic o tom,
že by tu kdy něco nadzemského podpíraly!…

„Zde odpočívá ono tělo,
ve kterém jsem tě navštěvoval,“
šeptne do ticha můj průvodce
a ukazuje prstem na dláždění.

Čtu na náhrobku:

VENCESLAUS I. REX BOHEMORUM IV. 1205–1253

Pak polohlasně pokračuje:
„Jednou jsem ti napsal,
že tě miluji nade všecko;
víc než svou vlastní ženu a své děti.

Od návštěvy k návštěvě jsem žil.
Pohled do tvých očí býval pro mě
jako pohled oknem do věčnosti.
Jak často jsem tě prosíval: ‚Nenechávej mě
na této straně sebe! Vezmi mě v sebe tam,
kde tuším neproměnnou stálost!‘
Tys ji našla, tys v ní spočinula,
kdesi kdysi dávno, a od oné chvíle
vše, co by ji mohlo rozrušit,
nemělo už víc v tobě místa.“

Jaká to slova!… Co mají ale znamenat
nyní a zde pro mě?… Pro nyní
jsou přece tak nepatřičná, a sem
se už také nehodí; přesto však
hluboko ve mně rozechvívají
něco známého-zapomenutého!…

Ztlumeným hlasem mi vysvětluje dál:
„Ta dávná doba se příliš nelišila
od této dnešní. Za oněch sedm osm století
se vskutku nic podstatného nezměnilo.
I dnes, jako tehdy, se jen málokdo
dokáže zastavit a spočítat si
– alespoň jednou za svůj život –
poměr dočasnosti k věčnosti.
A přece – jedině takto lze
porozumět tvému poselství,
které jsi tady – pro nás – zanechala:

že vlastnit zde
znamená ztratit navěky tam,
zatímco odříkání tady slibuje
nalézt věčnost netušených slastí!

Přiznám se, že ani já jsem to nechápal.
Pouze jsem ti (občas) trochu záviděl
tvou tak nápadnou průhlednost, až prostupnost.
Jako by ses v jistém okamžiku minulosti
byla v něčem rozplynula… ale v čem?!…

Ne, nemohl jsem ti rozumět.
Nebyl jsem žádný mnich, nýbrž jen král,
jenž měl za povinnost vládnout, to jest
rozsuzovat všemožné rozbroje a sváry,

a často i na hrdle trestat jak lůzu,
tak i šlechtu svého království
za zločiny kolikrát tak ukrutné,
že se mi celá tato země jevila
čím dál víc zlá – jakoby určená
k věčnému zatracení…
I se mnou samým někdy; to obzvláště,
když jsem svým mylným rozhodnutím
někomu nevinnému uškodil.
Nemohl jsem potom celé noci spát,
ze strachu, že i pro mě už co nevidět udeří
hodina nevyhnutelné odplaty.

To od tebe přece jsem se naučil
tak citlivě vnímat každý lidský čin;
pociťovat, jak vždy rozkmitá
ono tajemné něco, kterým
– jaks mi říkávala – je vyplněn
prostor uběhlého času.
A pak – později –
někdy za delší, jindy za kratší čas,
když je ono téměř neznatelné rozechvění
už dávno docela zapomenuto,
vrátí se nečekaně náhle a nadto ještě
víc než stonásobně zesílené zpět,
aby se, silnější vichru, opřelo
do plachet božích mlýnů,
a mezi kameny osudu rozemlelo
všechny naše úmysly a plány na padrť…

Kdykoliv jsem mohl, jsem tě navštěvoval,
abych u tebe – vždy klidné – našel uklidnění.
Já, jediný muž, kteréhos měla dovoleno
po celá ta léta vidět. Přiznám se,

že jsem dlouho nechápal ten zákaz.
Teprve nyní – možná – trochu rozumím,
proč jsem ti měl být tehdy zakázán i já.

Místo toho i pochovat jsem se nechal zde,
abys pak mohla několikrát denně
pokleknout u mého náhrobku,
a pomodlit se nejen za mou spásu,
ale i za shledání se mnou v nebi.
Našlas mě tam? Nevím, a když vůbec,
tak to mohlo být jenom na chvíli,
neboť má soustředění tady
bývala přece vždy tak krátkodechá:
jenom záblesk, jen letmé zahlédnutí
onoho světelného jasu, ve kterém,
jaks mi prozradila, všechno spočívá."

Mlčím, prazvláštně uklidněna jeho slovy.
Sice mi dávají pramálo smyslu
na křiklavém líci světa, tam však,
kde i já – občas – na okamžik spočívám,
je možná doopravdy možné vše.

Pak se ho ptám, jakoby nalákána
zahrát si též v jeho hře: „A kde je *můj* hrob?"
„Byl *zde*," a ukazuje na pomník ve výklenku.
„Byl však ztracen – ukraden či rozmetán –
v době, která, ač vzrostlá z nejlepších úmyslů,
se záhy zbortila do nejkrutějšího šílenství.
Nebylo jí svaté nic: žádné místo, stavba, hrob;
kdejakou zvířeckost si sama prominula,
jménem *svého* boha a pod *jeho* znamením."

Všude kolem nezůstalo tedy nic
z mé minulosti… Však, co *je* minulost? –
Z hlav do knih, z knih do hlav se přelévají
sporé záznamy, strohá, mrtvá fakta,
pospojovaná přebujnělou fantazií…
Jako všechno tady… Kdo ví,
kolik toho vůbec zůstalo z oné doby:
krovy, střechy, rozsáhlé plochy zdí
jsou zcela nové, napodobující pouze
to, co tu kdysi dávno – možná – bylo.

Není proto divu, že nepociťuji
ani stopu po soucítění,
i když zde prý býval útulek nemocných.
Po celá staletí se tu vzduch nerozechvěl
modlitbami. Pouhá zvědavost
se zmocnila všeho, podívaná,
za níž se dokonce platí vstupné!

Takže, byla-li ona-já kdy tady doma,
a tolik let, jak mi vysvětluje on,
mohlo to být pouze nejprve z povinnosti,
uložené na ni zrozením v královském rodu,
a pak, později, z pokorné kázně služby nemocným,
kterou na sebe dobrovolně přijala
svým vstupem do řeholního řádu.

Co však její ženské srdce?!…
Kde zůstalo to?… Schovala ho snad
někde tady, v Přemyslově království,
když během jedné z mnoha cest z hradu na hrad
měla pojednou dost už čekání na to,
až – místo ní samé – o jejím osudu rozhodne
její otec, bratr či budoucí tchán?…

I rozhodla se, že místo pomíjejícnosti
si pro svoji lásku zvolí stálost!…

Ale čí je potom *toto* srdce,
co se tak bouřlivě ozývá teď ve mně? –

ULICE

Mé první kroky městem,
nejisté a vratké kráčení
podél a napříč rozbrázděných ulic,
do kterých lehkověrný čas
nevědomky zaoral – a stále zaorává –
nepotřebnou historii města.

Je stále stejný: i dnes, jako kdysi,
je přiopilý budoucností,
kterou slibuje vždy jinou, novou, lepší.
Není pak divu, že se sotva kdy
dokázal udržet na čáře přímky,
či přesně podél kruhu. Všude je tu
jenom křivolakost, jen zborcenost,
zvýšení, prohlubeň anebo spád,
takže už po pár krocích
se musím úzkostlivě soustřeďovat
na každé svoje došlápnutí.

A potom ještě: Toho nahromadění! –
Jakou to jen skládku tady navrstvil
ze všelijakých zasypaných zbytků!
Z věcí a rostlin, ze zvířat i z lidí,
ze všeho toho, co neustále tvoří,
pak s sebou chvíli vleče, aby nakonec,
jak rozmazlené dítě, kdy se mu zachce,
to někde odhodil a vzápětí na to zapomenul.

Cítím se, jako bych kráčela
po vrstvách lidských kostí,
a pohlédnu tázavě na svého průvodce,
neboť pojednou i jeho ruka v mé se zdá,
jako by byla bez života… Vlastně celý svět
vypadá jako vymřelý – včetně mě i jeho,
dvou nejistě kráčejících kostlivců…

Rozechvěná se k němu přitisknu a ptám se:
„Můj příteli, můj bratře, vidíš to též?“
Mluvit tedy ještě mohu, napadne mě.

„Co, má drahá? Myslíš ty kosti?
Tady jich je přece navrstveno
do mnohametrové hloubky.
Ještě před sto lety tu všude bývalo
staré židovské město.“

Dál jdu již v mlčení; opatrně,
jako po úzké římse… Pomyslím si,
kolik kroků asi dokážu ještě
balancovat – takto – život?…
Až k tomu nevyhnutelnému rozpadnutí se
na prach země, k navrácení se
do zapomenutí všech a všeho.

Jak absurdní se v takovémto okamžiku
projeví lidská láska, když se všude kolem
z přeplněné země ozývá:
Memento mori!… Memento mori!…

MOST

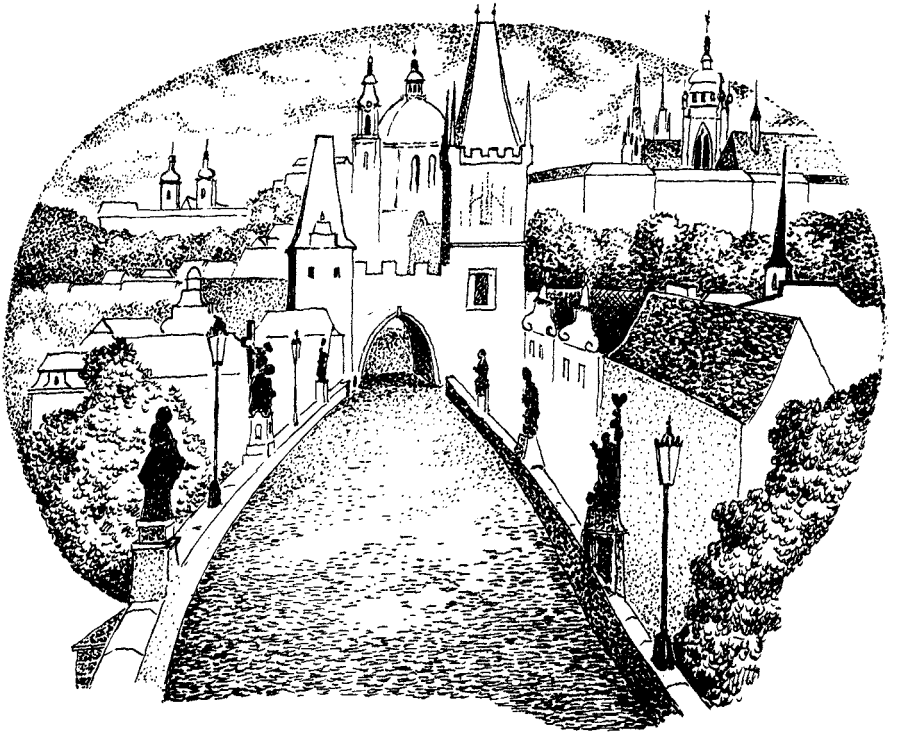

Vyšli jsme právě
z přítmí klikatých uliček
a já, zcela a naprosto nepřipravená
na takové oslnění,
jako bych náhle překročila práh
ze tmy do světla,
ze stesku do radosti,
z deprimující všednosti do velebnosti bez hranic!

Ó jaké setkání!… A s čím vlastně?…
S prostorem?… S volností?… S jasem?…
S výbušnou směsí živlů,
explodující – však něžně-sněžně –
v mých očích dovnitř mě
a pak dlouho dlouho doznívající
v neobydlených údolích
hluboko pod mými smysly?…

Mé první setkání s něčím,
co tu muselo být už od nepaměti,
a tedy čekalo pouze
na znovuobjevení mnou,
až se navrátím sem,
na toto tajuplné místo,
kde i most míří mimo
jakýkoli pozemský cíl,
aby se mohl nadlehčit z tíže
a uvolnil tak ticho…

Já pak – trochu stranou a pod ním –
pozvolna doznívám… Potom uhýbám
zrakem doprava vzhůru,
kde na protáhlém návrší
silueta hradu splývá s nebem…

Toto místo *je* vskutku mé!
Zde dýchám – v jeho rytmu –
s ním… Zde rozpouštím
světskost… Zde pramením
z netušené hloubky,
otevřené přímo přede mnou.

Ó toho uklidnění zde
zvukem hlubokého tónu.
Toho souznění a té jednoty všeho!
Zde pohled netěká –
spíš něžně spočívá
jako dlaň na tváři milovaného
po utišení vášně.

Toto je vskutku setkání s tajemným!…
S něčím, co se tu eóny věků vznášelo,
osamělé v prázdnu nad vodami,
a čekalo, až naplní se čas –
pak nalezlo cestu do snů krále,
aby se nakonec zhmotnilo
ve skutečnost tohoto mostu,
jenž jako mohutný podstavec
tu podepírá ono tajemství…

Jaké to štěstí! A jakou odměnou mi je,
že jsem ho našla plné ochoty ukázat se mně
ve své všezahrnující úplnosti a kráse!

Vskutku, jaká to odměna
moci zahlédnout velebnost,
která trvá… trvá…

ŘEKA

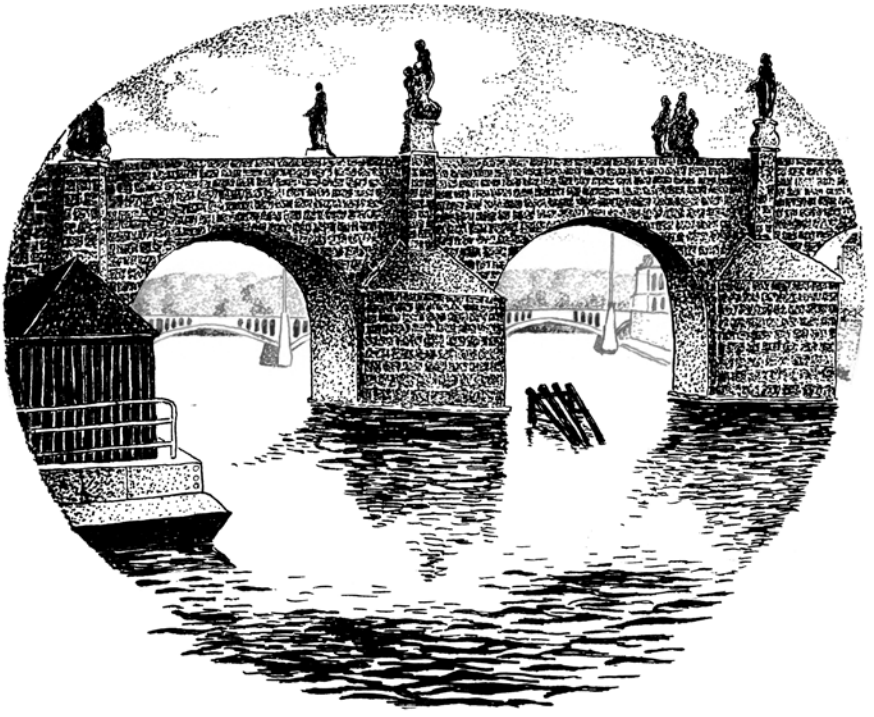

A znovu tajemství!… Podobné
tomu z předešlého místa –
jen v jiném souzvuku, z jiných živlů,
u řeky, jež zdánlivě volná
odtéká přede mnou k moři.

Proud vody samovolně
otáčí můj zrak doleva k mostu,
jenž, rozlehlý, se odtud jeví
ještě zřejměji jak základ sochy,
anebo – ještě spíš –
jako nikdy nekončícím proudem lidských pochyb
zpola podemletý práh posvátného domu,
ve kterém – i přesto! – našel zalíbení
anděl s odvrácenou tváří.

Vnímám naprosto zřetelně
jeho znehybnělou vážnost.
Je jako ze světskosti vysvlečená bytost –
proto beze smutku i bez radosti,
a viditelná pro nás jen úzkou štěrbinou
očisťujícího odosobnění.

Stát za zády takové ohromnosti
mě zplošťuje v papírovou loutku
ze stínohry holých černých stromů,
které už od začátku zimy
promrzlý šum jezu promítá
na jemné plátno mlhy, přehozené
přes kulisu komínů a věží města.

Jednoho dne, se mnou, všechno zmizí…
V nic rozplyne se most, řeka, hrad i celé město,
a jako poslední pak – se mnou – také on,
– ach *on!*…

Toto místo však, to zde zůstane
jako trvalá stopa po bosých chodidlech anděla,
jenž, trochu podobný nám, má tvář i srdce
už namířené do ráje, i když zbytkem svého těla
se stále ještě nesmí odpoutat od pomíjivé sice,
přesto však nádherné, neboť naší Země.

Proto tedy všechno proměnlivé
nachází odjakživa *zde* své útočiště,
do něhož se může přijít uložit,
kdykoli ho jeho proměnlivost znaví.

Ale zatím ještě dál obě stékáme
– řeka i já – po nevyhnutelném spádu tíže
od pramene zrození k oceánu smrti…

Zdalipak tedy – podobně jak ona
v koloběhu vody z moře na zem –
i já, jak mi tvrdí on,
se znovu znovu vracím
ze zapomenutí veškerého bytí
nazpět do tajemství života?

TICHO

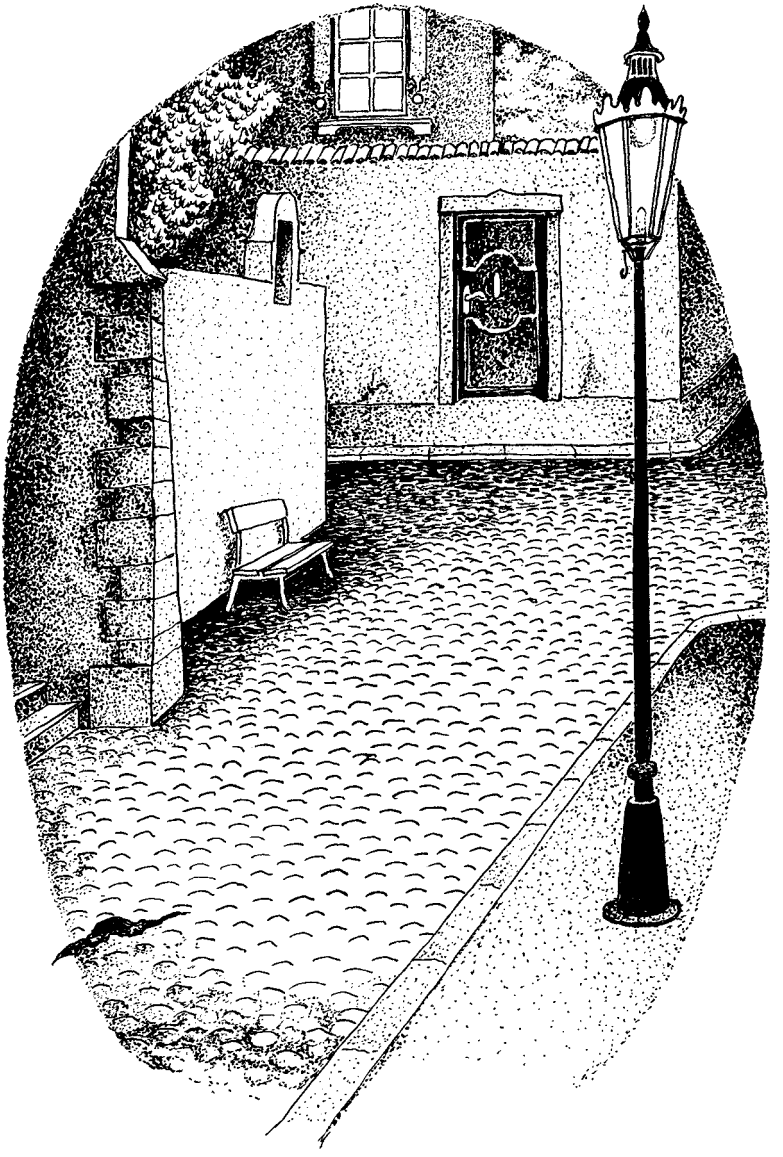

Odkud to přišlo?…
Ze vzduchu?… Z kamene?… Ze mne?…
To náhlé utišení hluku, zvuku, slov,
přestože množství turistů,
kteří procházeli úzkou ulicí
nahoru a dolů z náměstí do náměstí,
se nezdálo nijak ochabovat.
Takže přece – za *normální* doby –
by se síla štěbotavých hlasů
musela spíše znásobovat
mnohonásobnými odrazy
od stěn domů i od dláždění!…

Přišlo to natolik nečekaně,
že jsem si připadala
jak náhle z nebe spadlá,
anebo, ještě spíš – napadlo mě –
jakoby znovudonebepřišlá,
kdy tento tajemný, všezahrnující prostor,
jenž každému, tedy i mně,
se zdál být očividně jeden,
se náhle, bez varování, zdvojil
a zvolna, táhle, neslyšně rozestoupil,
až všechno kromě mne a města
zůstalo – *tam*…

Vzduch se stal tlustým sklem:
viděla jsem pohyby úst,
kroky nohou, i trochu větru
ve vlasech, všechno však
bez jediného zvuku. A trvalo to,
tou úzkou kamenitou ulicí,
po celé její délce dolů,
až na to druhé náměstí.

Tam to pojednou *ztěžklo* natolik,
že jsem se musela posadit na lavičku
naproti nějakému kostelu…

Nevím, jak dlouho jsem tam seděla.
Čas prostě nebyl. Vždyť jak by také
mohl být – v tichu?… Odstoupil asi
do toho druhého zrcadlení světa
a tikal si tam zřejmě jakoby nic dál.
Teď ale, když se počal vracet,
mě zavalil svou tíží dvojnásobně.

Když nebyl, cítila jsem se
jakoby neohraničená,
prostorná, mrtvá, nenarozená.
Ó jaká lehkost tehdy, ještě před chvílí –
ó jaké odlehčení, moci si vysvléknout čas jako kabát!…
Čas tu opravdu nebyl – a nebyla jsem ani já.
Pouze moje bytí trvalo,
od nepaměti do nepaměti,
jako koryto řeky bez vody,
vymleté odešlými proudy životů.

HRAD

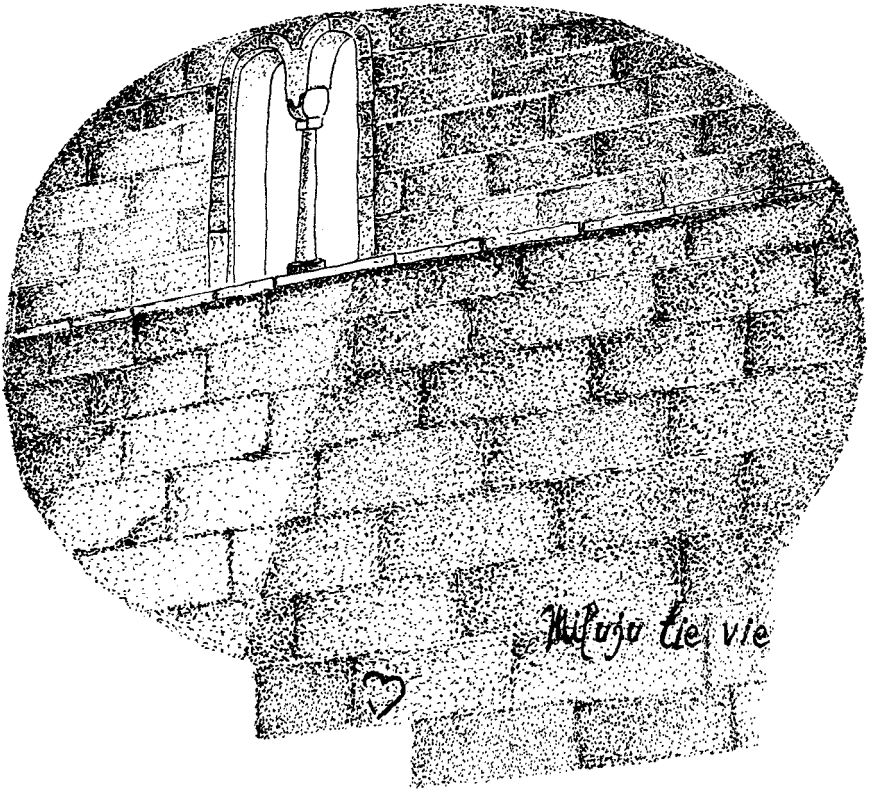
Miłuję Cię, Vie

Takto ke mně promluvil hrad
ústy mého průvodce
(kdysi snad mého bratra?):

„Jsem nehybný a pevný,
takže nejsem zneklidňován
představou ubíhajícího času.
Přítomnost se na mně hromadí
bez plánů a bez paměti,
proto žádná toužení či zklamání,
ani žádné výčitky nebo noční můry
mě nemohou nijak trýznit.

Mohu ti tedy vůbec něco nabídnout
ve svých rozprostraněných sálech?
Něco, co by tě upamatovalo
na tvůj někdejší domov zde,
co by ti připomnělo
tvou krátkou mladost tady,
když dupot a křik, slova i zpěv
minulost pokaždé pohltila,
sotva jen dozněly?

Co říkáš? že možná předměty – věci?
Všechno to, co tě v dětství
tak sebejistě přesvědčovalo,
že to zde opravdu je, a že tedy
ani vy tu nemůžete nebýt jinak
nežli skutečně?

Kde chceš ale teď najít
například onu tabulku okna,
na kterou on s takovou něhou
vtiskoval polibky
do tvého zamlženého dechu?

Anebo tvé stopy,
které ti jednou ukázal
ve ztvrdlém blátě na hradbách?
Náhodou je tam prý objevil.
V každé z nich jsi však spatřila
za hrst zvadlých lístků.
Po krátkém naléhání ti prozradil,
že je tam odtrhal z okvětí kopretin on,
aby se tak opětovně ujišťoval,
že ho máš opravdu a trvale ráda,
a též aby si přitom v sobě oživoval
onu představu tebe,
která mu z tebe zbyla,
potom cos mu byla odvezena pryč;
bez ní bys přece nezůstala celá,
až se jednou zase k němu vrátíš.

Z toho všeho tady nezbylo
ani smítko prachu!

A přece – něco zde je,
co jakoby zázrakem přetrvalo
oněch nepředstavitelně dlouhých osm století.
Pojď a sestup do mě! Až k tomu místu,
na němž spočívá můj prastarý základ!
Pro tebe, zemřelou-narozenou, je nemožné
přenášet vědomí přes práh smrti,
ve mně však, neustále stejně neživém,
je všechno zaznamenáno trvale a přesně.

Mnoho dlouhých týdnů mu trvalo
vyškrabat do kamene to, co považoval
– kdyby to byl vyslovil nahlas –
za licoměrné, ba až trestuhodné vychloubání.

(To až mnohem později, když dorostl
do odvahy muže a zodpovědnosti krále,
ti to jednou napsal perem na papír.)

Pohleď sem! Podívej se! A dovol mi,
abych ti to přečetl a potom přeložil do řeči,
kterou pro tebe tento krátký život vybral
jako tvou mateřštinu:

– *miluju tie viece nez sie*
– je t'aime plus que moi-même"

CHRÁM

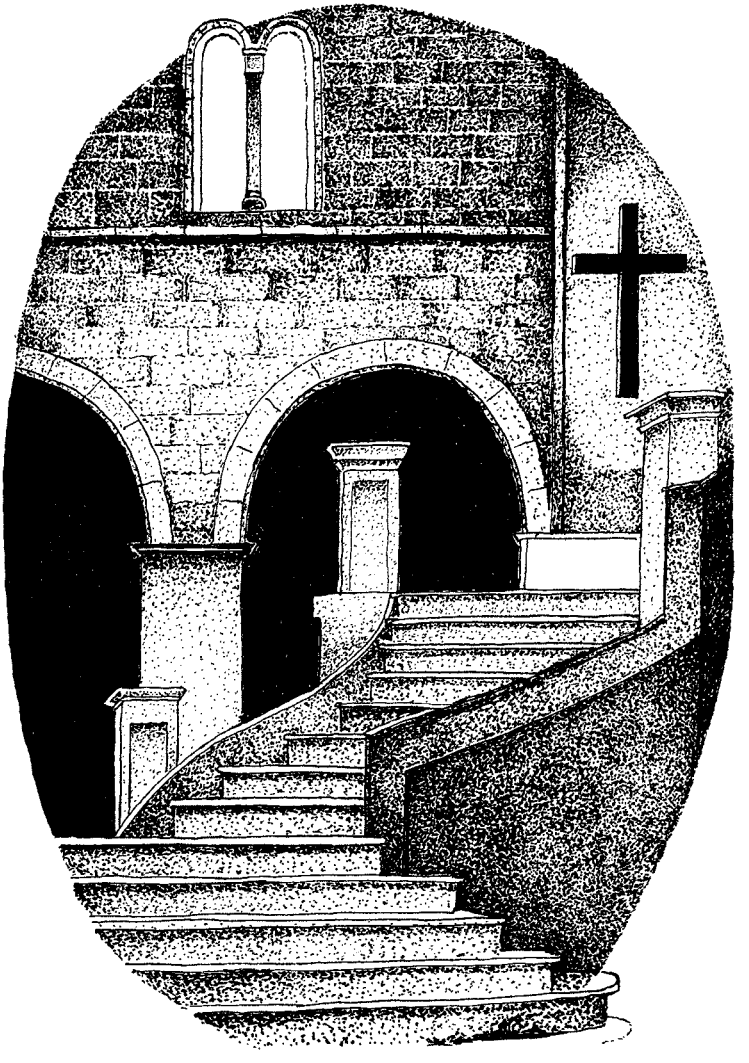

Můj chrám je onen druhý…
Ten skrytý za okázalostí výšky,
ten těžký, co už víc než tisíc let
se pevně drží země.
V něm poklekla jsem – já, nepokřtěná –
a ruce se mi, samy od sebe,
sepjaly k mlčenlivé modlitbě.

Tím prvním jsem prošla rychle.
Ale jako již mnohokrát, a v jiných zemích,
i tady – s hlavou dozadu vyvrácenou;
to zřejmě proto,
abych se té krásy dohleděla,
do které troufalost
stavitelů středověkých katedrál
tu ze všech stran zaklenula výšku.

Ó ano, láká mě pokaždé
k úniku ven – pryč ze mne,
k odevzdání se té jiné moci,
k vytržení, ke vzletu, ale – žel –
ono opojné a osvobozující *sursum corda*
vydrží ve mně vždy jen na čas.

V tomto druhém mohu zůstat stále.
Tíha nízké stavby mě tu přitahuje
neodolatelnou silou k zemi,
jako by mě chtěla vtáhnout
dovnitř, v sebe, v opukovou skálu,
a zaživa mě v sobě zazdít!

A přesto – cítím se tady bezpečná.
Jakoby navrácená – kam? –
do dětství? – nebo ještě dál?…

Dál? – Je snad tento návrat
z pískovce do opuky návratem
k docela *jiné* hloubce,
v níž nebe, ke kterému jsem
ve svých vytrženích stoupávala,
je pevně zakotveno v zemi?

Potom to ale musela být země,
co mě sem přivolalo zpátky!
Asi proto, aby mně ukázala,
že není opravdu možné
zapomínat na její přitažlivost
a stoupat vzhůru jen srdcem.

Klečím tu tedy, obklopená ze všech stran
tíží, tíží, tíží…
I bílé světlo, které proudí
průhlednými okny dovnitř,
se tady nevznáší, nýbrž dopadá,
nepozdvihuje, nýbrž jen osvětluje.

Tady jsem sama,
sama v prázdnu s tíží a tichem.
A on? – kde zůstal on? – proč tentokrát
nevešel se mnou dovnitř? –
Zřejmě též ví, že v těchto hloubkách sebe
se každý stává i sám sobě cizincem.

MĚSTO

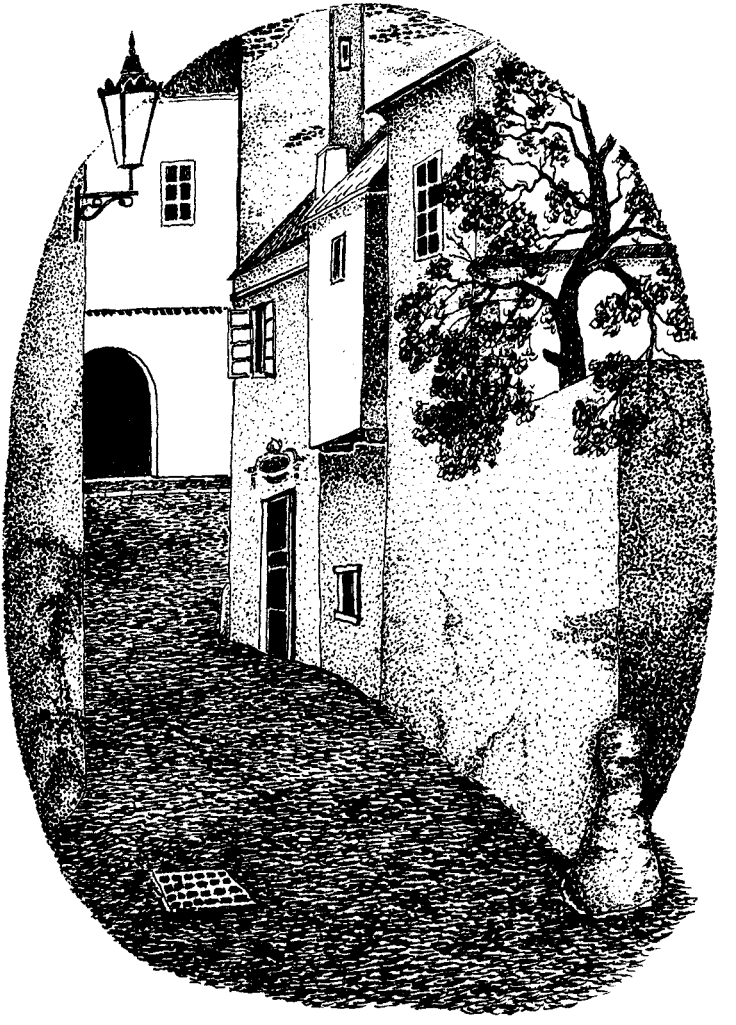

Naleznu ho u nízké zídky hradu,
odkud zřejmě už hodnou chvíli upírá svůj zrak
přes střechy zasněženého podhradí
dolů na řeku, na most a na město za nimi.

Mlčí… Pojednou zaslechnu,
jak si něco polohlasně recituje.
Je to zřejmě v jeho řeči, neboť z toho
nerozpoznávám vůbec nic.
Proto, když se znovu odmlčí,
ihned na něho naléhám: „Přelož!“
A on: „To napsal před třiceti léty
velký český básník, když jednou
ve své nespoutané fantazii uslyšel,
jak přecházíš po starém Juditině mostě.“
A pak mi to slovo za slovem překládá
do onoho neutrálního, a proto ochuzeného jazyka
našeho vzájemného dorozumění.
Mluví zvolna a s odmlkami,
jak si zřejmě vybavuje z paměti
ty nejlépe odpovídající výrazy:

And he could hear them,
those only little steps in sandals…
It was Saint Agnes of Bohemia
walking across the Judith Bridge
(Agnes virgo, fundatrix ordinis cruciferorum
cum stella et monasterii sancti Francisci)
and reflecting upon what joy would be
without contemplating death, what joy would be
without suffering…

A jako by mu na tom nesmírně záleželo,
hlasitě a s důrazem pokračuje:
„Já jsem tě nikdy neslyšel takto po mostě jít!

Královskou dceru lze spíše spatřit, než zaslechnout.
Vím to, vždyť tolikrát jsem právě odtud vyhlížel,
kdy se objeví za koncem mostu tvůj doprovod.
Pak jsem běžel, nebo později sjížděl koňmo,
abych byl tím prvním, kdo tě doma přivítá.

Doma?! – Vždyť bývalo to pokaždé jenom na skok,
a tolik let oddělovalo tvé vzácné návraty.
Ó jak strašně jsem tě celý čas postrádal!
Už jako chlapec jsem tě tolik potřeboval.
A paks přejela ten most naposled, pryč, ven,
tam do svého kláštera a bylo to navždy.

Ano, slýchával jsem tvé krůčky v opáncích, 50
i zašustění tvého hábitu, ale bylo to jen
ve studené předsíni, když jsi sestupovala
po schodech ukrytých za stěnou
ze své cely dolů ke mně. Vynořila ses
vždy jako zjevení z temnoty výklenku,
abys vzápětí rozzářila všechno.

Ach, ten tvůj úsměv! Po každé návštěvě
jsem ho cítil po mnoho dní na své tváři,
a když po čase začal vyprchávat do smutnění,
ihned, jak jsem mohl, jsem k tobě pospíchal,
abych si u tebe nabral nový. Mnohokráte pak,
když jsem přejížděl nebo přecházel most,
jsem hloubal nad tím, kde je můžeš brát,
když všude kolem tebe
je pouze samé utrpení a umírání.

Někdy jsem si říkal,
že je musíš mít tajně uložené
jako vůni mezi hrubým lněným prádlem
na polici ve své tmavé, studené komůrce;

jindy zase jsem si představoval,
jak se pokaždé na tobě zachytí
jako pírko z křídla anděla,
během oné sotva postřehnutelné chvíle,
když ke mně sestupuješ po skrytém schodišti…“

Znovu se odmlčí. A já? –
Co na to mohu říct, co říci?
Mlčím tedy dál, ale cítím přitom,
jak i *mě* líbá úsměv.

On pak pokračuje ve své více méně samomluvě:
„*Já* jsem to byl, kdo chodil po Juditině mostě.
Skoro po každé návštěvě u tebe
jsem nechával svého koně za sebou
a pomalu, jakoby z donucení,
jsem se navracel tam, co nazýval jsem:
ta moje strana – na Hrad, domů.
A vždy mi to připadalo, jako bych právě,
už po druhé v jeden a ten samý den,
překračoval svůj osudný práh:
nejprve to bylo radostně, *na tvoji stranu*,
do věčnosti k tobě, však nyní, v tísni,
nazpátek od tebe, k sobě do časnosti.
Nesčíslněkrát takto rozdvojeně, nesčíslněkrát!
Až pak jednou – ta nejposlednější radost
mi nebyla dopřána, neboť mé tělo bylo mrtvé,
když ho v smutečním průvodu k tobě odváželi…“

Tomu všemu já přece rozumím:
z radosti do tísně, z tísně do radosti;
vždyť dnes už několikrát jsem tu prožila
tak podivné a neobvyklé zastavení všeho.
A k tomu navíc ještě – jeho hlas:
jako by mě jím chtěl doprovodit

na onu druhou, *tvoji*, jak říká on, stranu města,
aby tam se mnou listoval v knize minula
a zpřítomňoval pro mě všechna dávna.

Pokračuje: „Pak jsem se vrátil. Nevěděl jsem proč.
Všechno jsem zapomněl – i sebe, i tebe.
Ó jak strašně sám jsem si tu připadal –
docela sám v tom hrozném tehdy městě,
v němž právě vrazi popravovali vrahy.

Tvůj Duch z něho vyprchal jak vzácný plyn.
Vzpomínám si, že tehdy po příjezdu
jsem každý večer padal na kolena
a s hlavou v dlaních se usilovně snažil zahlédnout
alespoň stopu Boha v sobě. Vzpomínám si též,
jak jsem byl zoufalý z té kruté marnosti,
a jak jsem se pokaždé pootočil k oknu
a úzkým náustkem mezi siluetou komínů a štítů
jsem ho úpěnlivě vzýval,
aby pro mě alespoň jednou zahrál na svět
trochu ze své hudby!

Noc co noc však, po čtyři dlouhá léta,
se mi neozval ani zlomkem tónu…
Nevím, proč jsem vždycky nakonec
sáhl po ohmataném mlýnku modlitby,
abych na něm ze zvyku a mechanicky umlel
pár lidských slůvek. Jako by řeč
měla v sobě čarodějnou moc,
která, zázračně, mě mohla ochránit
před zoufalstvím až do sebezničení.

Neboť pokaždé, když jsem se setrvačně domlel
až na prázdné dno své duše,
stal jsem se pojednou nečekaně klidným!

Jako bych se byl v té chvíli rozpustil
v černé tekutině noci…“

Dlouho, dlouho potom mlčíme a já –
připadám si, jako bych běžela nazpátek časem
a úpěnlivě, až zoufale, se dodatečně snažila
vyhledat ho v jeho tehdejším osamění.
Konejšivě, něžně se k němu v duchu vinu
a láskyplně mu šeptám: „Bratříčku, to jsem já,
tvá tolik milující a tebou nade všechno milovaná sestra.
Přelej do mě, tak jaks to dělával tehdy dávno,
co nejvíce ze svých obav
a ze svého strachu před světem,
který se odhalil tvé čerstvé dospělosti
a ukázal se být takovým, jakým skutečně je:
to jest nespoutaným, bezohledným, hrozným.

Není divu, že i tvé město se ti pak nabídlo
pouze svou opuštěnou, černou stranou.
Neměls ještě čas objevit, že na tomto světě
je nám všechno předkládáno každou chvíli jinak.
Tedy i toto město. Přesto však,
ač připadá nám jednou hrozné, jindy zase krásné,
ono opravdu *je* a roste a pokračuje,
a z času na čas se náhle prodere
nahromaděnou spoustou lidských pozůstatků
a jako zlatá monstrance o Božím těle
se rozzáří odleskem životadárného slunce.“

Jako by četl mé myšlenky, neboť řekne:
„Už několikrát jsem se sám sebe ptal,
proč není možné změnit se na čas v kámen;
anebo alespoň v dlouhověký strom,
a stát tu, stát a posledním zbylým smyslem bytí
do sebe nasávat to, co je na životě to podstatné.

Vypátrat, zda je to vskutku pouze to lidské,
to rozpoznávající, to vědomé,
anebo zda je to spíš ono nevědomé, hluboké,
z něhož všechno, včetně nás-lidí, vychází
a do něhož se beze zbytku všechno navrací.

Má to ale vůbec nějaký smysl,
pokoušet se odhalovat život,
když i toto neživé kamenné město
si doposud uchránilo své tajemství?
Nikdy se nedozvíme, zda to, že tu je,
se uskutečnilo výhradně lidským úsilím,
anebo zda lidé, kteří ho budovali a budují,
nebyli a nejsou řízeni něčím,
co oni v sobě sice – občas – tuší,
čemu ale nikdo ani zbla nerozumí.“

PALÁCE

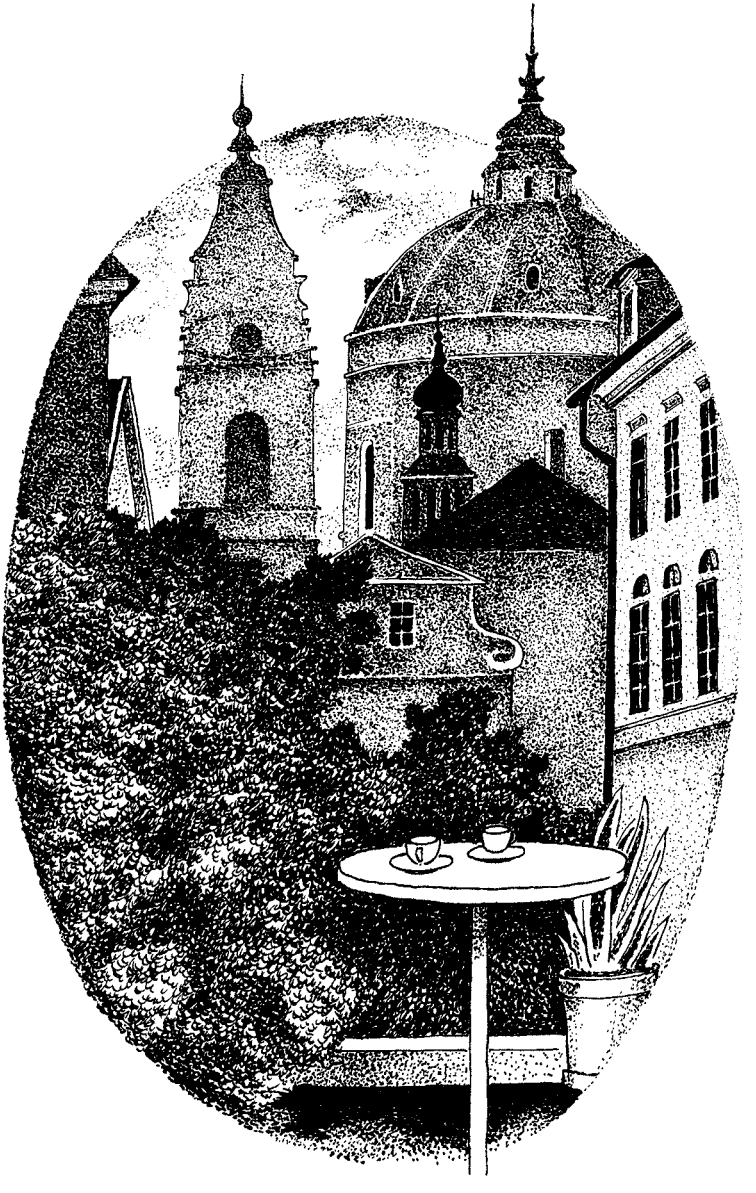

Lady of silences
Calm and distressed
.....
Terminate torment
Of love unsatisfied
The greater torment
Of love satisfied…
T. S. Eliot: Ash Wednesday

Jsem ráda s ním
v prostorách paláců a galerií,
kde vysoké stropy jsou vyzdobené
barevnými alegoriemi života
ve zlatém věku (anebo v ráji?),
a já – už ve vstupní hale vždy uchvácena,
se počnu okamžitě vznášet
a chvatně stoupám nahoru k nim.

Uprostřed davu lidí
se ale nedá dlouho takto stát:
se zakloněnou hlavou a duchem nepřítomně.
Ještě že sestoupení na zem
po naškrobených krajkách stěn,
zpola skrytých za mohutnými sloupy,
je pokaždé měkké a lehké.
Vždy mi to připomene můj první ples:
též jsme tam takto čekaly, plaše,
napůl schované za sloupy tanečního sálu,
napůl ale už nedočkavé ukázat se
svým netrpělivým obdivovatelům.

Ne, nedá se dlouho takto stát – zde,
kde se všechno tak ukázněně pohybuje

od šipky k šipce předepsaným směrem.
Hlas se tu ozve zřídka kdy a jenom pološeptem,
ale i ten se vzápětí ztlumí k neslyšení,
jako by se zastyděl za to, že ruší
hluboké soustředění ticha.

I naše kráčení tu spíše šustí nežli jde.
Napadne mě, že je to prostor, co si nás ovívá
vějířem přítomnosti, sám přitom ovšem zahleděn
jenom v sebe – to jest mimo a jinam.

A tak spolu, zvolna, takto pokračujeme
nahoru či dolů po vyšlapaných schodech
do dalších pokojů a výstavních síní,
a já? – Někdy se mi zčistajasna zazdá,
že sem přicházím opravdu jen proto,
abych si zvykla na krásu vezdejšího světa…
Já, až dosud zvyklá – jak mi řekl on –
pouze na odříkání, a tedy kajícnice,
si tu teď prohlížím obraz za obrazem
se zalíbením!… A můj cizinec (bratr?) – Vím,
že mě potajmu něžně a láskyplně pozoruje,
a já mu to – se zalíbením – dovolím!…

Jiný den pak – večer – sedíme
rameno u ramene v hudební síni města.
Zvolna, pozvolna se tajně vysněné
počne zpřítomňovat, dávno tušené
uskutečňovat, nezastavitelně pomíjivé
zdánlivě zastavovat a nějakou chvíli pak
rozplývat v tom, co v nás už od stvoření světa
muselo být těhotné vibracemi,
a tedy čekalo pouze na tento okamžik
rozechvění hudbou, které já –
s ním – a se zalíbením – naslouchám!

Pokaždé nakonec skončíme
v jedné z útulných kavárniček…
Oproti sobě – tête à tête –
nějakou chvíli mlčenliví,
když barvy či tóny v nás
stále ještě příliš silně oscilují…
Navenek nehybní čekáme tedy trpělivě,
až se ten rozruch sdostatek utlumí…
Potom se na sebe nepřítomně usmějeme
a konečně se oddáme chutím a vůním,
které já – se zalíbením – vychutnávám s ním!

Náš návrat jde – krok za krokem, zvolna –
Starým i Novým Městem nazdařbůh,
chvíli hrbolatě-křivolatě
po mrazem vyleštěných lebkách
středověké dlažby,
a za chvíli zas hladce-sladce poletuje,
usazen na koberci pohádkových ulic
a okouzlen abstraktními vzory leknínů,
jež, připevněné hlavou dolů
k promrzlým dnům pouličních lamp,
se tu zvolna a bez ustání houpou, houpají…

Nikde nikdo. Pak stín, dva v osamělé dálce
nám připomenou, že město už tvrdě spí.
Je přirozené, že zatoužíme po útulnosti
a přitiskneme se k sobě těsněji;
dokonce i dlaň si někdy stiskneme,
a možná – později – se on odváží
přitisknout svoji tvář k mé… a já?…
Já – se zalíbením – mu to dovolím!…

V tu chvíli zcela bezbranná
vůči záplavě mohutného citu,

slyším se, jak se ho ptám:
„Myslíš si opravdu, že jsem *ona*?
A že jsem se musela
jen proto vrátit na tento svět,
abych poznala tělesnou lásku k muži?
Poraď mi ale teď, jak dokázat
milovat se v tělesnosti a nelpět?
Jak milovat se, přitom však nepotřebovat se?
Jak se zbavit závaznosti a zvyku později,
toho nikdy nekončícího toužení
po znovu a znovu?… Vím, vím,
že to vzpomínání dokola dokola
na ona gesta, slova, vůně, doteky
nejsou nic víc než pouhé představy ve mně.
Přesto však, jak naučit se nepodléhat
tomuto uchvácení představivostí?… Ne, ne! –
v takovémto přemýšlení o sobě, o tobě, o nás
nenacházím vůbec žádné zalíbení!“

Odpoví mi: „Pozoruj dech.
Kdykoli si vzpomeneš, pozoruj svůj dech
– vdech-výdech vdech-výdech –
jak proudí dovnitř a ven, dovnitř a ven.“
Řekne mi též, že touto radou mi navrací
alespoň něco z toho,
co jsem mu před staletími dávala já.

Jak to ví, odkud ví to,
co jsem mu já – prý – tak dávno pradávno
radívala?… Odkud jen?… Jak?…

SOCHA

Poslední večer před odjezdem
se konečně odhodlávám
a vynucuji si na něm,
aby mi všechno vysvětlil:
„Naše přítomnosti mně sice postačují,
přesto však má přirozenost na mě naléhá,
abych se tě vytrvale vyptávala,
proč si myslíš, či věříš, nebo dokonce víš,
že ani ty, ani já tu nejsme poprvé."

Odpoví mi tichým zpěvem,
který přece znám – ano, Monteverdi,
na slova ze Šalamounovy Písně písní:

„Nigra sum, sed formosa,
filiae Jerusalem.
Ideo dilexit me rex
et introduxit me in cubiculum suum."

Když vidí můj udivený pohled, pokračuje:
„Takto tě slýchávám zpívat,
když stojím pod tvou sochou.
Neboť její tvář je též nigra-černá,
a přesto jí neubylo na kráse nic.
Však se o tom zítra sama přesvědčíš.

Nejprve ti ale musím vysvětlit,
co jsou pro mne ony záhadné dcery Jeruzaléma.
Já je nazývám tvými sestrami,
neboť ony to byly, kdo mě k tobě dovedl…

Jedna každá z nich se ti podobala v tom,
že též nepotřebovala svět na to, aby *byla* –
aby od svého zrcadlení v něm
znovu a znovu vyžadovala ujištění,

že ona tu doopravdy existuje
jako něco skutečného.

– Ta první z nich se jmenovala Marie.
O půl generace starší nežli já,
zdála se být ztělesněná všednost sama;
vždyť i její zaměstnání bylo to nejvšednější,
jaké tento svět zná: pracovala jako účetní
někde v sousedním městě, kam už léta
v každý pracovní den dojížděla.

Znal jsem ji tak říkajíc od vidění.
Až jednou – dodnes si pamatuji,
že to bylo v létě a navečer,
a ona zřejmě šla právě domů od vlaku –
se přede mnou zastavila na mostě přes náhon
a zničehonic mě oslovila: ‚Proč tolik divočíš?
Vždyť tolik dobrého je toho v tobě,
a ty o tom nevíš nic!'

Dnes vím, že zlatým kruhem bych měl označit
to místo. Ale tenkrát? – Vždyť kdyby byla,
namísto těch řečí vyplýtvaných na mě, odhodila
třebas za hrst kamínků přes zábradlí mostu,
určitě by to bylo rozvlnilo proudící vodu víc
než její slova mou nedospělou mysl.

Teprve když dostatečné zestárnutí
proud mého života uklidnilo,
to její dávno už zapomenuté oslovení
se zablesklo na kalném dně mé paměti
jako znovunalezený vzácný dar od ní,
tak samozřejmě-všedně rozdávající
svou nevšedně uklidňující moudrost.

– S tou druhou tvojí sestrou jsem se setkal
o šest let později. To už bylo v tomto našem městě,
a v tom nejkrutějším roce dvaapadesát,
kdy už jen projevit se jinak, než bylo předepsáno
onou v nic nevěřící a vše uzurpující bandou arcilumpů,
mohlo nejenom na dlouhý čas poničit každodenní živobytí,
nýbrž někdy natrvalo zničit i sám život.

O to ale ona, Jindřiška,
vzdělaná doktorka a má asistentka
u Horáka na technice, nejenom nedbala,
ale ona to určitě vůbec nevnímala!
Dodnes ji mám před očima jako živou,
jak tam klečí, všem na oči vystavená,
na obou kolenou na studené dlažbě
u Svatého Jiljí při večerní mši.

Byl jsem tehdy mladý, a tedy nadmíru zvídavý,
a tak jsem často hloubal nad tím,
co v ní mohlo vyvolat tak úpěnlivou zbožnost.
Nějaká její vlastní vážná starost?
Anebo naléhavá touha prožít a protrpět
všelikou strast sedmibolestné matky,
která přece pod křížem Kalvárie
– tak jako ona nyní zde – též nechápala,
proč tento svět tak fanaticky ničí vše,
o čem se mu zazdá, že z něho nevzešlo?

Nevím, a nikdy se to už nedozvím,
protože její osud byl předurčen jinak:
sice též porodila syna, ale namísto něho
se na kříži umírání octla ona sama.
Ptáš se, co pro mě objevila? Myslím,
že porozumění pro bezvýhradnou oddanost.

– Mnoho let potom se nedělo nic. Až jednou,
to už bylo v cizině, na severu Němec,
jsem byl bez jakékoli přípravy postaven
tváří v tvář tvé třetí sestře – Pamele.
Přesně tak, jak říkám, to bylo – tváří v tvář,
protože to, co jí kromě její tváře zbylo,
vlastně nebylo, když od svých šestnácti let
tam ležela až po krk ochrnutá,
to jest už víc než dvě desetiletí
jak do betonu zalitá.

A přesto – při každé mojí návštěvě
se po celou dobu přívětivě usmívala.
Zdálo se mi, že to své na-nic-už-dobré tělo
i nadále používá – a sice jako zátěž
na znehybnění lidské povrchnosti.
Vždyť ani jednou jsem u ní nespatřil
sebemenší náznak roztěkanosti,
ani nezaslechl jedinou klábosivou větu.
Při každé hodině německé konverzace tam ležela
v dokonale usmířeném soustředění.

– Čtvrtou tvoji sestru, dceru Jeruzaléma,
jsem potkal v protestantském chrámu v Lundu.
Mladá průvodkyně-pastorka, jež v černém hábitu
a s bílým naškrobeným límcem vypadala,
jako by právě vystoupila z obrazu
některého holandského mistra.
Že její hlas, tvář, její každé gesto,
posuněk, či chůze byly důstojné a krásné –
to byly zcela samozřejmé vlastnosti toho,
co v té letmé chvíli bylo jedině skutečné – její bytí.
Protože ona nejenom zářila, ale ona *byla* ta záře-svatost.

– Má vzdálená neteř byla tou pátou sestrou.
Tak mladá, snad patnáct, šestnáct,
a už tak bezvýhradně srozuměná se svým posláním.
Děti z okolních chalup se ihned sbíhaly,
jakmile se doslechly, že přijela na návštěvu.
Dlouho to pak netrvalo a rychle zapojila i mě
do pohádkových vyprávění i do nejrůznějších her,
jako například do tance s ušmudlanou holčičkou
nebo do zápasu s nadvakrát opáleným cikánkem.
A ona – kolem toho všeho jako stuha,
která pevně, však s nejjemnějším porozuměním
k sobě svazovala tu nejnevinnější nádheru
radostí naplněného dění.

– S tou poslední, s tou šestou svojí sestrou
ses vlastně, i když nepřímo, setkala i ty.
Pamatuješ? Tam nahoře u Hradu?
Jak ses musela posadit na lavičku před kostelem
po onom *návratu* do tíže světa z *ticha*?
Tam, hned vedle, v nedávno obnoveném klášteře,
pár dní před tím, než se znovu uzavřel světu,
jsem v meditační kapli hleděl na skloněná záda
na patách klečící mladé novicky a rozjímal,
jaký smysl asi může mít nečinná modlitba,
a jaký smysl vůbec má činnost bez modlitby.

Přitom v dokořán otevřeném okně přímo před námi
mohutná vzdušnost prostoru jak obrovská lupa
mnohokráte zvětšovala vábení jarních zahrad Petřína.
Ale takto jsem to jistě vnímal pouze já,
protože ona, zcela v sebe obrácená,
se už tak očividně zdála nahlížet
do mnohem trvanlivějších zahrad nebeského ráje.

To byly tedy tvoje sestry – dcery Jeruzaléma,
které mě postupně k tobě přivedly.
A zítra ráno, až se rozední, ti objasním
ty zbývající verše Šalamounova zpěvu."

– – –

Nemusel mě ani trochu přesvědčovat,
abych se tak zavčas ráno vypravila
a vyšla s ním do tmy a do mrazivé zimy,
potom co prohlásil, že prý jenom takto
mohu spatřit to, co uviděl on
nedlouho předtím, než mě znovu našel.

Jsme tedy zde a on mi vysvětluje dál:
„Tady není velebného nic. Opravdu.
Zde je to docela jiný svět, než tam,
okolo mostu, řeky, Hradu.
Tam nás vše otvíralo do stálosti,
ale zde? Struska z roztaveného lidství
se tu shromažďuje a velebnost je to poslední,
co jí přitom může přijít na mysl.
Vždyť pořád jenom něco požaduje:
jednou je to svoboda, podruhé nesvoboda,
jednou odsouzení, podruhé odpuštění,
a poprava a osvobození, a hlavně
kus laciného chleba a hodně hlučná zábava.

– Vím, vím, co mi chceš na to říct,
a též s tebou souhlasím, že z každého,
i zdánlivě mrtvého srdce se dá vydolovat
za pár zrnek třpytivého kovu.

Pojď však za mnou, a přistup se mnou blíž
k tomuto majestátnímu sousoší

a já ti objasním, proč i ono představuje
velice málo doopravdy velebného.

Ten nade všemi na koni sedící svatý kníže,
to je náš praprastrýc, zavražděný naším prapradědem,
a ta svatá žena, co stojí vpředu nalevo od něho,
je jeho babička – a tedy naše praprabába,
zavražděná jeho matkou – naší prabábou.

Na druhé straně vpředu stojí svatý mnich,
který sice mohl dožít svůj život přirozeně,
ale hned po jeho smrti náš jiný prapředek
vyhnal ze země všechny jeho bratry.

Za ním pak je to vskutku nejhroznější:
socha svatého biskupa tam nejvíc žaluje
na ty hrozné a bohapusté násilnosti.
Asi proto, že nebyl jedním z nás,
mu jeden z dalších našich pradědků
nechal vyvraždit téměř celý rod.

Jak hrůzné dědictví je to pro nás!
Proto ani trochu nechápu,
jak potomci našich poddaných
to vůbec mohou, a s takovou pýchou k tomu,
vystavovat celému světu na obdiv!?

Ano – je tady ještě jedna socha,
a stojí tu doslova *jako ten černý vzadu*.
Vždyť pohleď na její tvář! –
jak je nejenom formosa-krásná,
ale také zcela nigra-černá.
Tolikrát ji už čistili a pokaždé
jim zanedlouho znovu zčernala.

Právě tohoto jsem si povšiml,
když jsem tady jednou postával
a jako už několikrát předtím meditoval
nad odkazem svatého vévody.
Napadlo mě, že to opětovné zčernávání
musí přece symbolizovat
něco nadmíru závažného!

V tom samém čase jsem byl zahloubán
do svaté knihy jedné východní víry,
která, jak si vzpomínám, mě upoutala
hlavně tím, že ona, na rozdíl od nás,
nekanonizuje mučedníky.

A v té knize jsem se dočetl též toto:

„Neboť na koho člověk myslí
v posledním okamžiku svého života,
do toho se vskutku vtělí, ze sympatie
k jeho přirozenosti.“

Bylo to pro mě jako blesk z bezmračného nebe –
náhlé prozření, že je-li tento výrok pravdivý,
potom ty nemůžeš zůstat v nebi natrvalo.
Bylas tam, to ano, možná po celá staletí,
ale nakonec ses musela vrátit sem, na zem,
k tomu, cos tu nadevšecko milovala.
A to zčernání zřetelně poukazovalo na to,
že už tu někde mezi námi musíš být.“

Fascinovaná jeho vyprávěním,
nechávám v sobě něžně doznívat
každé jeho slovo… Něco však,
jakoby mnohonásobnou ozvěnou,
mě nepřestává rozechvívat.

Chvíli mlčím… A najednou – vím, vím:
„Nemluvila ta moudrá, svatá kniha
o navrácení se zpátky *do toho*, a ne *k tomu*? –
Je-li to opravdu tak, kdo je potom onen bývalý král
a kdo jeho milovaná sestra? Nebo snad
bylo už těch návratů dokonce víc? Střídavě
ty-já, já-ty, a všechny pokaždé skončily
jako v *Písni písní*:

že si mě oblíbil rex-král
a uvedl mě pak do svých komnat?

Ó tajemství nad tajemství!
Tvé jméno je žena, tvé jméno je muž,
tvé jméno je všechno kolem nás i v nás.
Jak ale ukončit to věčné přebíhání sem a tam?
Poraď mi, když přece víš tak dobře,
co ona-já jemu-tobě, či ona-ty jemu-mně
kdysi radívala."

Odpověděl mi: „Je to opravdu docela jednoduché.
A vůbec to nevyžaduje, abychom se přestali milovat.
Pouze to nesmí být nadevšecko, víc než to či ono.
Je třeba se naučit milovat bez rozdílu stejně
všechno. To znamená milovat nejenom sebe
a všechny živé tvory, ale i rostliny a stromy,
a dokonce i kameny. Ano, milovat každý,
byť i ten sebenepatrnější kousek
tohoto všudypřítomného tajemství,
až nakonec se jím staneme i my."

ODJEZD

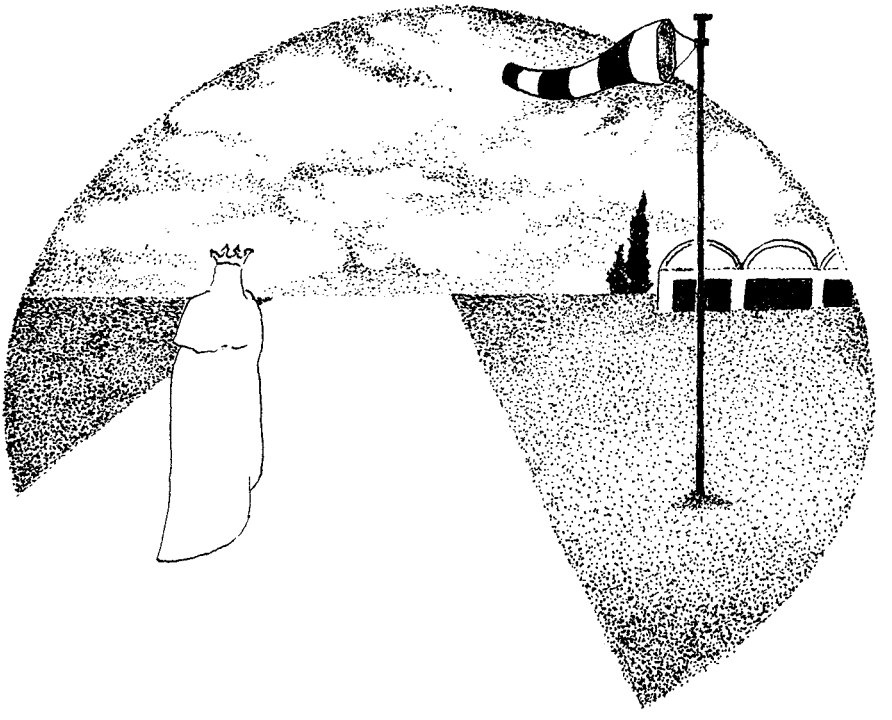

Odlétám. Jsem tedy opět sama –
ale plná přemýšlení teď
o tom, co je vlastně to, co jsem.
A snad ještě více o tom,
co byla jsem, než jsem tu vůbec byla,
anebo co budu, až jednou nezbude
z tohoto mého vědomí sebe naprosto nic;
v tomto neustále měnícím se prostoru
(osídleného na krátkou chvíli mnou),
který se střídavě rozpíná a stahuje,
jak zdá se, zcela samovolně,
v rytmu světa mimo mě.

Žiji vlastně? Nebo jsem spíše „žita“?
Odehrávána jako v nějaké hře,
na jejímž napsání nemám nijaký podíl?
To jenom opakování, opakování, opakování
mě na povrchu ustálilo do osobnosti.
A mnohem více bez mojí vůle se to stalo
nežli nějakým mým vlastním přispěním.
Prostě tím, že nebylo, že není vyhnutí,
že vůbec nemám na výběr,
když probouzím se na konci noci
do nového dne, než abych, pokud mohu,
pokračovala v tom, co mi předepsal osud.

Vždyť jak málo toho doopravdy mohu
sama! Skutečně – skoro všechno
je mi zde předepsáno. Žití
se mi jeví jako nezbytný lék,
který mi naordinoval život.
Aspirin doufání každé ráno,
aby co nejvíc věcí zůstalo
na svých dosavadních místech,
neboť jinak bych se ani neodvážila

vyjít ven nejenom z domu,
ale ještě míň ze sebe samé.
Na co by též mohl komu být
můj vnitřní noční rub?
Ono podhoubí plné zapomenutého,
které se každonočně náhle oživí
a z útržků, stínů, ozvěn toho,
co možná někdy někde bylo,
naskládá pro mě smysluplnou hru,
která – v obměnách – za zlomek času
mi dá prožít mnohokráte víc,
nežli to kdy dokázala skutečnost.

Celé dopoledne si pak připadám, 76
jako přibitá na kříž událostí.
Rozpřažena, zavěšena, zploštěna –
tolik bezbranná vůči všemu dění.

Nemohu vědět, zda byla jsem tu, jak tvrdí on,
už někdy předtím. Vždyť život
se zdá vskutku být
lehčím nežli pírka vznášení
a v zapomenutí tak nekonečně absolutním,
že nemohlo se přece přenést ze mne nic
tím nepředstavitelně prázdným nebytím.

Zatím ale – stále ještě odlétám, letím,
nad krajinou lehce poprášenou sněhem
a mým nepřestávajícím udivením
nad tím, jak *všechno* současně není a je,
a přece – nevysvětlitelně a záhadně –
tolik tolik ve mně a mnou miluje,
že i proud času pro mne někdy zastaví
a oslní mě svou ohnivou zlatou tváří! –

A tak – vskutku –
na všechny strany, a dovnitř a ven –
je to všude, všude jen tajemství, tajemství…

PRÁH

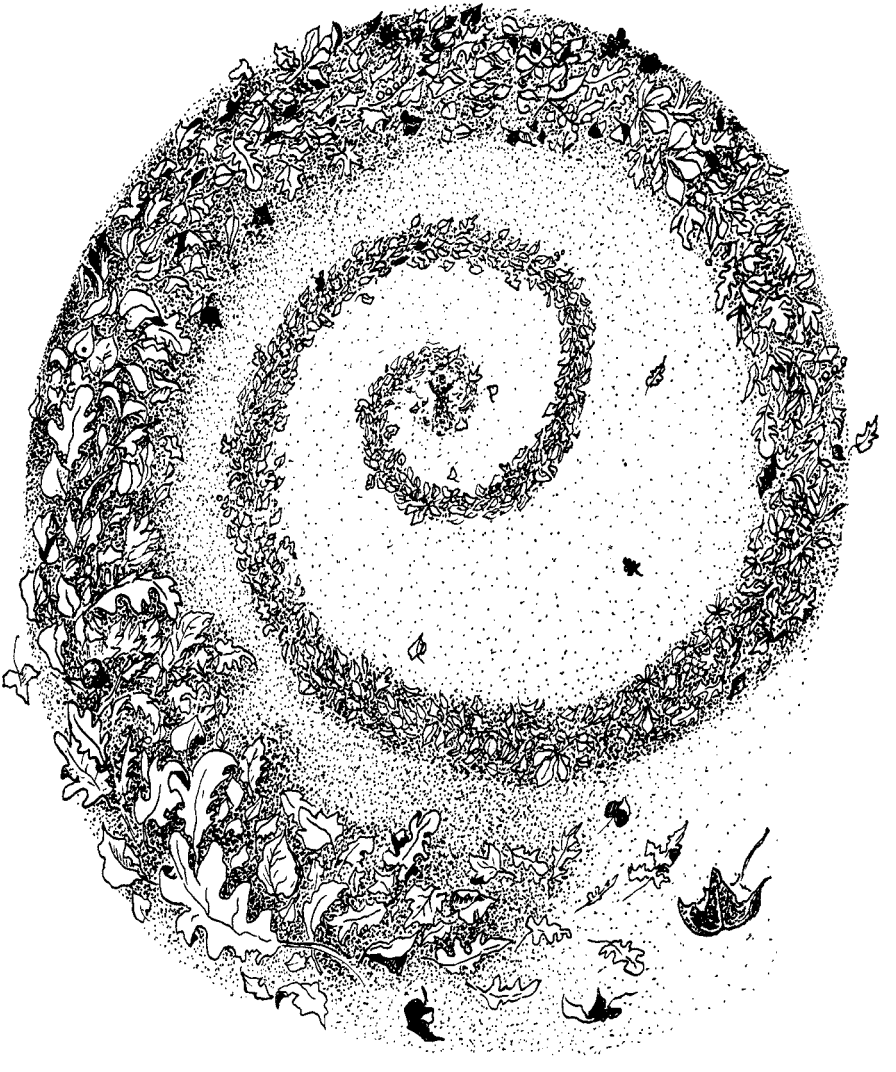

Temps gris, temps clair, aurore, crépuscule, changement incessant:
Au grand Vide j'ai appris à confier mon humble corps.
Nés de l'Origine sans dessein, y retournant sans regret,
Les nuages ressemblent à l'homme qui les contemple.
Su Shi (12ème siècle)

Jak udržet se v onom znehybnění,
ve kterém jsem dlouho dlouho setrvala,
když jsem přes nízkou zídku hradu
upřeným zrakem a opět tak
něžně-sněžně zasypávala
popraškem lásky město pod sebou…

Ó ty tajemný, a proto nesdělitelný prahu
do sotva tušeného domu věčna!
Ty prahu mezi nyní – a nikdy víc.
Mezi zde – a nikde navždy… Ano,
z mnoha různých úhlů jsem tě spatřila,
jak trpělivě čekáš, až i já tě překročím
a vejdu – nenávratně – kam?!…

Vchod *tam* až doposavad se mi jevil
vždy černějším než nejtemnější noc.
Ale od okamžiku, kdy po zahlédnutí
z oněch kouzlem naplněných míst
pro mě nečekaně zprůsvitněl,
obvyklá, vždy tak ochromující hrůza
z nevyhnutelného kroku do neznáma
se ve mně – nepozorovatelně – proměnila
v radostnou (téměř) nedočkavost.

A tak si teď nejsem vůbec jistá,
kde je pro mě doopravdy *doma*!

Přece ne v tomto městě všedních dnů,
kde už vstávání ráno je samá tíže.
Dát rozkaz tělu, které nechce
nic než dál vychutnávat tulení se
k peřině, k milenci, ke snům.
A je samé vzpírání a mátožení,
odrážení se jako nakopnutý míč
od věcí, neuklizených ještě od večera.
A pak ho umýt a nasytit ho a ustrojit;
a nakonec vyjít do zimní tmy a plískanice
a všude potkávat stejně bludné stíny,
které odněkud někam vrávoravě jdou,
vlekouce náklad sebe – dennodenně – někam…
Kam?…

A zase jindy, bez ohlášení, jakoby zázrakem,
a nejčastěji je to ráno po nočním dešti, a v neděli,
jako by se dávno mrtví králové začínali probouzet…

A děje se to tady i tam –
vždyť právě včera mi napsal:
„…a stuha cesty, už téměř neznatelná
z prošlapání staletími do zašlosti,
se tu nečekaně rozvinula, jak čerstvě vypraná,
od Hradu dolů ke Karlovu mostu,
a hladce-leskle přes něj dál, až zmizela
v labyrintu uliček někde na Starém Městě…
Pojednou, skoro už zapomenutá,
se znenadání znovu objevila
na náměstí před čarodějným Týnem…“

A zázračně – i tady slunce právě začalo
vylévat se zlatě na prošedivělou hřívu komínů
a svou zvolna stoupající majestátností rozhoupávat
nejenom zvony ve věžích tolikerých chrámů,

ale i svátečnost v jednom každém z nás,
nedočkavě čekajících na královský průvod.

Je to tak – opravdu – přesně takto se to děje,
ale to bezdůvodné přebíhání sem a tam
– ze všednosti do svátečnosti –
– ze svátečnosti do všednosti –
mě dopravdy ubíjí. Ó jak deprimující je
tato nekontrolovatelná proměnlivost!
Není divu, že tak mnohý cynicky končívá
až na dřeň odřený z jakékoli duchovnosti
a opíjí se a obžírá a obsmilňuje,
jen aby na chvilku zapomenul na toho *černého*,
jenž – v koutku oka – čeká trpělivě na něho.
V tolika zmírajících očích jsem *ho* zahlédla!
Tak snadno vešel slepou skvrnou do prázdnoty
a nenašel tam žádnou přítomnost…

Ó temnoto zoufání!
Ty usazenino na dně v nás!
Čím více si v sobě vyvářím
všelijaké odvary ziskuplných plánů,
tím tlustší se v nás navrstvuješ.

Nejvíce se toho ve mně hromadí
z tolikerého umírání všude kolem mě!
I ti mně nejbližší – ti nejvíc
mě znovu a znovu, a na mnoho dnů,
rozechvějí zármutkem a pokaždé
o trochu více zmenší. Jako by
jejich bortící se pohled vždy odlomil
další nepotřebný kousek z mé podstaty.
Zmatena, párám pak ze sebe
krajky svých světských zájmů a po troškách
na nepoužití cupuji kdejakou okrasu,

kterou jsem po léta a s takovou důkladností
na sebe popřišívala.

Zjednodušuji se víc a víc.
Průsvitním. A začínám vidět
obnošeným, prodřeným šatem sebe.
Kam? Tam jinam, blíž či dál,
když vzpomínky i sny se rozpustily
v to, co vždy budou a byly: To jest v nic! –
Jak naivní jsem byla ještě donedávna,
když jsem si tak často a tak ráda
pohověla v těch či v oněch z nich;
když věřívala jsem, že pouze takto
se mohu stát co nejvíc skutečnou,
a že pouze ony mohou být to,
co naplňuje život děním.

Ó jak všeobsahující je radost
ze zprůsvitnělého bytí *teď*!
Nechat čas časem, ať si odvane
na babí pavučině léta, a pak
s nepotřebnými už listy podzimu
odpadnout a uvelebit se
v bílé znehybnělé zimě.
Být plně spokojena v ní a s ní,
a zavát v sobě jakoukoli stopu doufání
na ještě jedno – další – jaro.
Mít dost už změny, spěchu, víření
jarních vod, které se každoročně
přivalily od probouzejících se hor,
aby povodněmi zaplavovaly široké údolí
mého životachtivého mládí.

Ano, splynout se sněhem zimy a pak,
v předjaří, roztát, vsáknout se, zmizet s ním.

Ještě tam nejsem, ještě vzpomínám
na ono znehybnění, v němž jsem tak dlouho
dlouho setrvala – tam – nad tím městem,
kde z tolika různých úhlů tajemství
jsem zahlédla onen čekající práh,
přes který mně zbývá už jen přejít. Kam?…

Tam, kde jsoucno jistě
ani nevzpomíná, ani nesní…

Návrat Anežky Přemyslovny psal Josef Tomáš v Melbourne v letech 1996 až 1999 pod dojmem jedné ze svých návštěv Prahy, kdy – jak sám naznačil – si při pohledu na město uvědomil jeho stále živou historickou kontinuitu se všemi hrůzami i krásami. Svou roli zde možná sehrálo i svatořečení Anežky Přemyslovny, k němuž došlo nedlouho předtím (12. 11. 1989).

Anežka Přemyslovna, sestra českého krále Václava I. (1205–1253), žila v letech 1211–1282. Po zrušení svého zasnoubení s Jindřichem Štaufským, synem císaře Fridricha II., zůstala neprovdána a věnovala se činnosti v církvi. Zavedla v Čechách řád klarisek a stala se první abatyší jeho kláštera, který v Praze založila spolu s klášterem františkánů a špitálem. Je rovněž zakladatelkou českého rytířského řádu křižovníků s červenou hvězdou. Klášter a špitál byly proslulé svou pomocí chudým a trpícím. V prostorách kláštera byla Anežka také pohřbena, ale její hrob nebyl nikdy nalezen.

V českých zemích byla Anežka Přemyslovna, zvaná též Anežka Česká, uctívána již od své smrti jako svatá, jako symbol dobrotivosti, milosrdenství a lásky. Její socha dnes tvoří součást sousoší sv. Václava v Praze, její postava se stala námětem pro českou prózu a poezii.

Jmenujme alespoň namátkou prozaika Františka Křelinu nebo básníky Jaroslava Seiferta, Jana Zahradníčka, Jaromíra Hořce a Vladimíra Holana, jehož verše jsou v *Návratu Anežky Přemyslovny* citovány.

Ve dvojí dějové linii *Návratu Anežky Přemyslovny* – pokud lze u této básnické alegorie mluvit o ději – spolu procházejí Prahou muž a žena, která přijela z ciziny na mužovo pozvání. Muž i žena jsou lidmi současné doby, ale jako by byli zároveň českým králem Václavem I. a jeho sestrou Anežkou, kteří se zde po staletích setkávají. Jak známo, vztah mezi Anežkou a Václavem I. byl velmi vřelý a Anežka byla svému bratrovi často rádkyní.

Vše, co je v těchto třinácti básních, kde autor nechává střídavě hovořit oba iluzivní páry, vysloveno, jsou úvahy, otázky a odpovědi na věčné snažení pochopit smysl lidského bytí a jeho vztah k přítomnosti a k věčnosti. Základní ve vztahu krále k Anežce byla jeho prosba: *„Vezmi mě v sebe tam, / kde tuším neproměnnou stálost! / Tys ji našla, tys v ní spočinula…“* K tomuto cíli se král-autor snažil po celý život přiblížit, když už ne dospět, ale – jak přiznává – jeho úsilí bývalo vždy krátkodeché a býval to vždy *„jenom záblesk, jen letmé zahlédnutí“*. A dlouho nechápal ani smysl Anežčina poselství, *„že vlastnit zde / znamená ztratit navěky tam, / zatímco odříkání tady slibuje / nalézt věčnost netušených slastí!“*

Muž a žena navštěvují v Praze místa, která jsou nějak spojena s Anežkou, a žena se stále snaží najít důkazy pro to, že v dávné minulosti skutečně Anežkou byla. Hledá i odpověď na otázku, proč se vrátila. Bylo to opravdu proto, že se musela vrátit k tomu, co nade vše milovala? V jedné chvíli, když si uvědomuje svůj silný cit k muži, jenž měl být jejím bratrem, se ptá: Myslíš si, *„…že jsem se musela / jen proto vrátit na tento svět, / abych poznala tělesnou lásku k muži?“* Jak ale *„dokázat milovat se v tělesnosti a nelpět?“* Jak se naučit nepodléhat *„tomuto uchvácení představivostí“*? A odpovědí bylo, co Anežka kdysi svému bratrovi radívala – a co můžeme považovat za autorovo osobní vyznání: Je třeba naučit se *„milovat bez rozdílu stejně / všechno. To znamená milovat nejenom sebe / a všechny živé tvory, ale i rostliny a stromy, / a dokonce i kameny; milovat každý, /byť i ten nejnepatrnější kousek / tohoto všudypřítomného tajemství, / až nakonec se jím staneme i my…*

Hana Tomková, 2015

Motto
„…nec mirum, quoniam eam… – „...v pravdě zajisté miluji sestru svou zároveň choti a dítkám i všemu co k životu dobrého, ba i nad kohokoli mezi lidmi smrtelnými.“ Král Václav I. v dopise papeži Řehoři IX. (překlad František Palacký v Dějinách národu českého)

ULICE
Memento mori! Memento mori! – Pamatuj na smrt!

CHRÁM
Sursum corda – Vzhůru srdce!

MĚSTO
And he could hear them, / those only little steps in sandals… – A on je slyšel / ty *jediné* skutečné krůčky v opáncích… / To po Juditině mostě šla svatá Anežka Česká / (Anežka, panna, zakladatelka řádu křižovníků / s hvězdou a kláštera svatého Františka) / a přemítala, čím by byla radost / bez pomyšlení na smrt, čím by byla radost / bez bolesti…
Vladimír Holan: Toskána (do angličtiny přeložil autor)

v němž právě vrazi popravovali vrahy – Proces s protistátním spikleneckým centrem Rudolfa Slánského, tajemníka Komunistické strany Československa, byl vykonstruovaný politický proces, konaný na nátlak Stalina roku 1952. Bylo vyneseno 11 rozsudků smrti. Hlavním obviněným byl Rudolf Slánský. Soud se konal od 20. listopadu do 27. listopadu 1952. Proces byl zkonstruován na výstrahu a varování všem komunistickým státům proti odchylkám od politiky Moskvy. Stalin chtěl znemožnit odcizení dalších lidově demokratických států, jako se to podařilo Titovi v Jugoslávii. Aby byla výstraha co nejsilnější, byli vybráni komunisté z nejvyšších stranických míst. (CS.wikipedia.org/wiki/Proces se Slánským)

PALÁCE

Lady of silences / Calm and distressed... – Paní všech mlčení / Klidná a sklíčená /..... / Ukonči muka / Lásky neuspokojené / Větší muka / Lásky uspokojené...

T. S. Eliot: Popeleční středa (do češtiny přeložil autor)

SOCHA

Nigra sum, sed formosa... – Jsem černá, ale krásná, / ó dcery Jeruzaléma. / Proto si mě oblíbil král / a uvedl mne do svých komnat. (Do češtiny přeložil autor.)

a v tom nejkrutějším roce dvaapadesát – Komunistický převrat v Československu v únoru 1948 byl následován pokračující sérií veřejných a tajných procesů. V letech 1948 a 1956 bylo popraveno 244 politických vězňů a 8500 jich zemřelo na následky mučení nebo ve vězení. Nejméně 100 000 lidí bylo uvězněno za údajné činy proti komunistickému státu. Na počátku roku 1950 bylo v Československu 422 koncentračních táborů, v nichž byli vězni drženi za hrůzných podmínek. V roce 1950 počet vězňů v těchto táborech dostoupil výše 32 638 mužů a žen, z nichž 16 100 bylo posláno na práci v uranových dolech. (Historická penologie, č. 5, Praha 2004)

„Neboť na koho člověk myslí..." – The Bhagavad Gita, 8.6. (z aglického překladu Juana Mascaró, Penguin Books, 1962 do češtiny přeložil autor)

PRÁH

Jedna z mnoha legend o původu názvu města Prahy:
Libuše u vytržení, jako by manžela, družiny nebylo, vztáhla ruce k modravým stráním za řekou, a hledíc na les táhlého vrchu, mluvila prorockým duchem: „Město vidím veliké, jehož sláva hvězd se bude dotýkat. Tam v lese je místo, třicet honů odtud vzdáli, Vltava řeka je obíhá. To na půlnoc ohrazuje potok Brusnice hlubokým ouvalem, na polední pak straně skalnatá hora vedle lesa Strahova. Tam když přijdete, najdete člověka prostřed lesa, an tesá práh domu. I nazvete hrad, jejž vystavíte, Prahou. A jakož knížata, vejvodové proti prahu klanějí hlavu, tak budou se klaněti i proti městu mému. Budeť mu čest a chvála a bude slovutno světu.“
Alois Jirásek: Staré pověsti české

Temps gris, temps clair... – Šedivé počasí, jasné počasí, svítání, soumrak, neustálá změna: / velkému prázdnu jsem se naučil svěřovat své neurozené tělo. / Zrozené z počátku bez záměru, vracející se zpět bez lítosti, / oblaka se podobají člověku, který o nich rozjímá.
Su Shi – 12. století (do češtiny přeložil autor)

Obsah

Příjezd — 7
Klášter — 13
Ulice — 21
Most — 25
Řeka — 29
Ticho — 33
Hrad — 37
Chrám — 43
Město — 47
Paláce — 55
Socha — 61
Odjezd — 73
Práh — 79

Doslov — 87
Překlady a vysvětlivky — 90

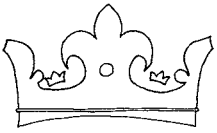

Josef Tomáš

NÁVRAT ANEŽKY PŘEMYSLOVNY

Melbourne, 1996–1999
Doslov Hana Tomková
Ilustrace Petr Probst
Kaligrafie Jana Průšová
Grafická úprava Pavel Hora
Technická redakce Jan Čermák
Vydal Ing. Petr Lukšíček – Nakladatelství U Veverky
v roce 2015 jako svou 6. publikaci
www.nakladatelstviuveverky.cz
Druhé, pozměněné vydání
Poprvé vyšlo v roce 2000
v nakladatelství Carpe Diem
Vytiskl XXXXXXXXXXXXXX

ISBN 978-80-87836-14-9